

УДК 338.43:001.895:330.3(477)''2022/2024''

DOI: 10.60022/2(3)-29S

Щербатих Денис Володимирович

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки, фінансів та обліку

ПВНЗ «Європейський університет», Україна

Shcherbatykh Denys

Candidate of Economics

Associate Professor of the Department of Economics, Finance and Accounting

Private Higher Educational Institution «European University», Ukraine

ORCID: 0000-0003-0990-8376

Куценко Борис Володимирович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ПВНЗ «Європейський університет», Україна

Kutsenko Boris

PhD student

Private Higher Educational Institution «European University», Ukraine

ORCID: 0009-0001-4251-2608

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті досліджено особливості інноваційного розвитку підприємств аграрної галузі України в умовах сучасних економічних, соціальних та геополітичних викликів. Визначено специфіку інновацій у сільському господарстві, зумовлену природно-кліматичними умовами, сезонністю виробництва, використанням біологічних активів та високим рівнем ризику. Обґрунтовано комплексний характер інновацій, що охоплюють технологічні, цифрові, біотехнологічні, організаційні та екологічні зміни.

Систематизовано основні види інновацій в аграрній галузі та визначено їх роль у забезпеченні ефективності функціонування підприємств. Виявлено ключові чинники, що впливають на інноваційний розвиток, зокрема ресурсну обмеженість, інституційну залежність, кадрові проблеми та фінансові обмеження.

Проаналізовано сучасні виклики розвитку аграрного сектору України, пов'язані з військовою агресією, порушенням логістики, зростанням витрат та деградацією ресурсної бази. Доведено, що інновації виступають ключовим інструментом адаптації підприємств до нестабільного середовища.

Узагальнено основні тенденції інноваційного розвитку, серед яких цифровізація, екологізація, розвиток біотехнологій та інтеграція у глобальні ринки. Обґрунтовано необхідність формування комплексного підходу до стимулювання інноваційного розвитку підприємств аграрної галузі.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, підприємства, аграрна галузь, види інновацій, нестабільне середовище.

FEATURES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE UNDER MODERN CHALLENGES

Abstract. The article examines the features and current trends of innovative development of agricultural enterprises in Ukraine under conditions of significant economic, social, and geopolitical transformations. Particular attention is paid to the sectoral specificity of innovation processes in agriculture, which are determined by natural and climatic conditions, seasonality of production, the use of biological assets, as well as a high level of uncertainty and risk. It is substantiated that innovations in the agricultural sector have a complex and multidimensional nature, covering technological, digital, biotechnological, organizational, and environmental components.

The study systematizes the main types of innovations implemented in agricultural enterprises and identifies their role in increasing production efficiency, improving product quality, optimizing resource use,

and strengthening competitive positions in both domestic and international markets. It is emphasized that innovative development is influenced by a set of interrelated factors, including limited access to financial resources, insufficient level of institutional support, personnel shortages, technological backwardness, and dependence on external economic conditions.

Special attention is paid to the analysis of modern challenges faced by the agricultural sector of Ukraine, particularly those caused by military aggression, destruction of infrastructure, disruption of logistics chains, rising production costs, and degradation of natural resources. In such conditions, innovations are considered as a key mechanism for ensuring the adaptability, resilience, and sustainable functioning of agricultural enterprises.

The necessity of forming a comprehensive and systematic approach to stimulating innovative development is substantiated, which should combine state support, investment incentives, development of innovation infrastructure, and strengthening cooperation between science, business, and government.

Keywords: *innovation, innovative development, enterprises, agricultural sector, types of innovations, unstable environment.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток аграрної галузі України відбувається в умовах суттєвих трансформацій економічного середовища, що зумовлені глобалізаційними процесами, посиленням конкуренції, кліматичними змінами та військовою агресією. Аграрний сектор залишається одним із ключових драйверів національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку держави, формуючи значну частку експорту та створюючи основу для розвитку сільських територій. У таких умовах особливого значення набуває інноваційний розвиток підприємств аграрної галузі як визначальний чинник підвищення ефективності їх функціонування, конкурентоспроможності та адаптивності до зовнішніх викликів. Водночас специфіка аграрного виробництва, що проявляється у залежності від природно-кліматичних умов, сезонності, використанні біологічних активів і високому рівні ризику, зумовлює необхідність поглибленого дослідження особливостей інноваційного розвитку в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку аграрних підприємств широко висвітлені у працях таких науковців, як Мамчур В., Студінська Г., Сус Т., Сундук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О., Шебаніна О., Кормишкін Ю., Суліма Н., Гуцул Т., Боровик Н., які досліджують сутність інновацій, механізми їх впровадження та вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі [1–4]. Значна увага приділяється формуванню інноваційної політики, розвитку інноваційної інфраструктури, а також оцінюванню інноваційного потенціалу підприємств.

Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору України висвітлено у працях Вернюк Н. О. та Дяченка М. І., які обґрунтовують необхідність удосконалення інституційного забезпечення інноваційних процесів та підвищення ефективності державної підтримки інноваційної діяльності в аграрній сфері [5]. Хахула Б. досліджує економічні проблеми розвитку інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах, акцентуючи увагу на обмеженості фінансових ресурсів, недостатньому рівні технічного забезпечення та низькій інноваційній активності суб'єктів господарювання [6].

Сучасний стан, проблеми та перспективи інноваційного розвитку аграрних підприємств України комплексно проаналізовано у роботах Скрипніка В. В., де визначено ключові напрями активізації інноваційної діяльності підприємств аграрної галузі в умовах трансформації економічного середовища [7]. Добрунік Т. та Кузнецова О. розглядають проблеми функціонування аграрного сектору в умовах економічної нестабільності та визначають основні напрями його подальшого розвитку на інноваційних засадах [8].

Вагомий внесок у формування сучасної наукової парадигми розвитку аграрного сектору зроблено Костецьким Я. І., який обґрунтовує концептуальні засади трансформації аграрного виробництва на основі інноваційної моделі розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі [9].

Особливої актуальності питання інноваційного розвитку аграрних підприємств набувають в умовах військової агресії та поглиблення кризових явищ в економіці. Зокрема, результати оцінювання збитків, завданих сільському господарству України внаслідок війни, свідчать про суттєве скорочення виробничого потенціалу галузі та необхідність активізації інноваційних процесів для забезпечення її відновлення та подальшого розвитку [10]. Русан В. М. визначає особливості функціонування аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану, акцентуючи увагу на трансформації виробничих процесів, логістичних зв'язків та інвестиційного забезпечення галузі [11].

Разом із тим у працях зазначених науковців наголошується на необхідності подальшого розвитку теоретико-методичних підходів до оцінювання та забезпечення інноваційного розвитку аграрних підприємств з урахуванням специфіки їх функціонування в Україні. Зокрема, особливості вітчизняного аграрного сектору, пов'язані з впливом природно-кліматичних факторів, сезонністю виробництва, використанням біологічних активів, а також сучасними економічними та військовими викликами, зумовлюють потребу в адаптації існуючих підходів до аналізу інноваційних процесів та їх результативності, що потребує подальшого наукового обґрунтування.

Попри значну кількість наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного визначення особливостей інноваційного розвитку вітчизняних підприємств аграрної галузі в умовах сучасних викликів, зокрема військової агресії, ресурсних обмежень та трансформації економічного середовища.

Метою статті є визначення особливостей інноваційного розвитку підприємств аграрної галузі України в умовах сучасних викликів, визначення ключових факторів його формування, а також обґрунтування перспектив подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток підприємств аграрної галузі формується під впливом сукупності специфічних факторів, що суттєво відрізняють його від інноваційних процесів у промисловості чи сфері послуг. Ключовою особливістю є поєднання економічних і природно-біологічних чинників, які визначають не лише характер інновацій, але й швидкість їх впровадження та результативність.

Аграрне виробництво характеризується високим рівнем залежності від природно-кліматичних умов, що зумовлює варіативність результатів інноваційної діяльності. На відміну від інших галузей, де ефект від впровадження інновацій має більш прогнозований характер, у сільському господарстві він значною мірою залежить від зовнішніх неконтрольованих факторів, що підвищує рівень ризику та обумовлює обережність підприємств у реалізації інноваційних проєктів.

Важливою характеристикою є також біологічна природа об'єктів виробництва, що формує тривалі інноваційні цикли. Ефект від впровадження нових технологій у рослинництві чи тваринництві проявляється із часовим лагом, що ускладнює оцінювання ефективності інновацій та прийняття управлінських рішень.

Сезонність виробництва обмежує можливості безперервного впровадження інновацій, оскільки більшість технологічних змін може бути реалізована лише в межах певних агротехнічних періодів. Це знижує гнучкість інноваційного розвитку та потребує його узгодження з виробничими циклами.

З урахуванням багатовимірності інноваційних процесів доцільним є їх групування за змістовими характеристиками, що дозволяє комплексно оцінити напрями трансформації аграрного виробництва.

З цієї метою узагальнено основні види інновацій, характерні для аграрної галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація інновацій в аграрній галузі та їх функціональне призначення

Вид інновацій	Змістова характеристика	Основні напрями реалізації
Технологічні	Спрямовані на модернізацію виробничих процесів та підвищення продуктивності	Технології точного землеробства, автоматизація, нова техніка
Біотехнологічні	Базуються на використанні досягнень генетики, селекції та біоінженерії	Нові сорти, гібриди, біопрепарати
Цифрові	Пов'язані з використанням ІТ та аналітики даних	GPS, дрони, Big Data, IoT
Організаційно-управлінські	Спрямовані на вдосконалення систем управління та взаємодії	Кластери, кооперація, інтеграція
Екологічні	Орієнтовані на мінімізацію негативного впливу на довкілля	Органічне виробництво, ресурсозбереження
Соціальні	Пов'язані з розвитком людського капіталу та територій	Нові форми зайнятості, розвиток громад

Джерело: складено авторами за [1-4]

Як видно з таблиці, інновації в аграрній галузі мають комплексний характер і формують багаторівневу систему змін. Їх вплив виходить за межі суто виробничих процесів і охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти функціонування підприємств.

Сучасний етап розвитку аграрної галузі України характеризується суттєвим впливом військової агресії, яка стала визначальним фактором трансформації економічного середовища функціонування

підприємств. Війна спричинила не лише прямі втрати виробничого потенціалу, але й сформувала системні обмеження інноваційного розвитку (рис. 1).

Одним із ключових наслідків є руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, що обмежує можливості впровадження інновацій, особливо технологічних та цифрових. Пошкодження елеваторів, техніки, транспортних шляхів і портів призводить до порушення виробничих ланцюгів та зниження ефективності діяльності підприємств.

Суттєвим викликом є також дефіцит трудових ресурсів, спричинений мобілізаційними процесами та міграцією населення. Втрата кваліфікованих кадрів знижує спроможність підприємств до впровадження інновацій та уповільнює трансформаційні процеси.

Війна також призвела до зростання витрат на виробництво, що обумовлено підвищенням цін на ресурси, енергоносії та логістику. Це обмежує інвестиційні можливості підприємств і змушує їх скорочувати витрати на інноваційну діяльність.

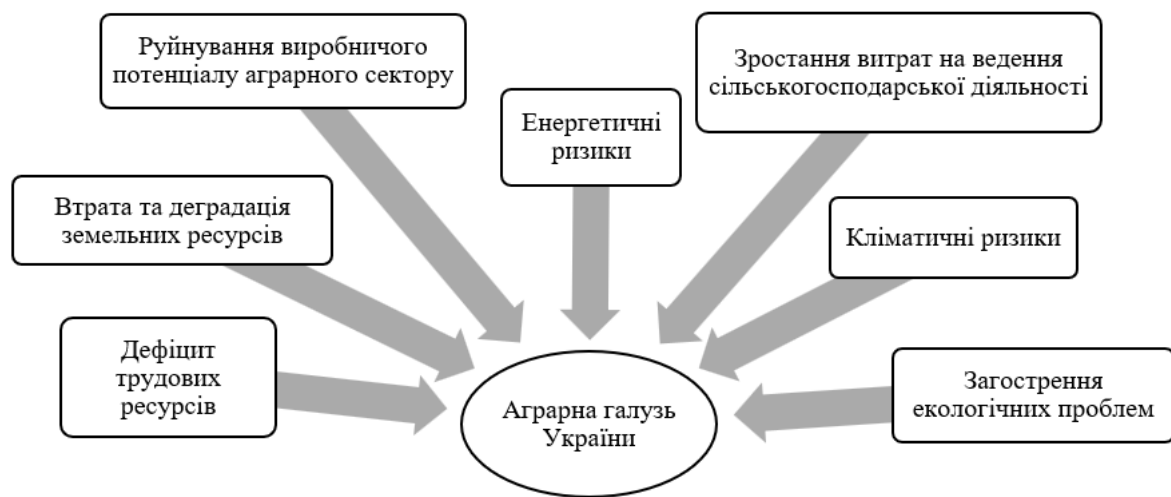

Рис. 1. Наслідки військової агресії для аграрної галузі України в сучасних умовах
Джерело: узагальнено автором на основі [5-7]

Окремо слід відзначити втрату та деградацію земельних ресурсів, що знижує виробничий потенціал галузі та потребує впровадження адаптивних інновацій, спрямованих на відновлення ґрунтів і підвищення їх продуктивності.

Водночас, попри значні втрати, війна виступає каталізатором інноваційних змін. Підприємства змушені шукати нові технологічні рішення, оптимізувати виробничі процеси та впроваджувати цифрові інструменти управління, що сприяє формуванню більш гнучкої та адаптивної моделі розвитку.

У сучасних умовах інноваційний розвиток аграрних підприємств характеризується посиленням ролі технологічних і цифрових трансформацій. Однією з ключових тенденцій є цифровізація, що передбачає впровадження систем точного землеробства, автоматизацію виробничих процесів та використання аналітики даних.

Зростає значення екологічних інновацій, що пов'язані з переходом до ресурсозберігаючих технологій та органічного виробництва. Це обумовлено як вимогами сталого розвитку, так і зростанням попиту на екологічно чисту продукцію.

Важливим напрямом є розвиток біотехнологій, які забезпечують підвищення продуктивності аграрного виробництва та його адаптацію до змін клімату.

Перспективи інноваційного розвитку підприємств аграрної галузі України визначаються необхідністю адаптації до сучасних викликів та використання нових можливостей, що відкриваються в умовах трансформації економіки.

Одним із ключових напрямів є подальша цифровізація аграрного виробництва, яка передбачає впровадження інтелектуальних систем управління, використання штучного інтелекту, автоматизацію технологічних процесів та розвиток цифрових платформ. Це дозволить підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити більш точне управління виробництвом.

Перспективним є розвиток біоекономіки, що передбачає активне використання біотехнологій,

відновлюваних ресурсів та екологічно безпечних технологій. Це сприятиме підвищенню стійкості аграрного виробництва та зменшенню його залежності від традиційних ресурсів.

Важливим напрямом є розвиток інноваційної інфраструктури, зокрема створення аграрних кластерів, інноваційних хабів та посилення взаємодії між наукою і бізнесом. Така інтеграція дозволить забезпечити ефективний трансфер технологій та підвищити рівень комерціалізації інновацій.

Значний потенціал має інтеграція у міжнародні ринки, що відкриває доступ до інвестицій, сучасних технологій і нових знань. Водночас це потребує адаптації аграрного виробництва до міжнародних стандартів якості та безпеки.

Узагальнюючи, можна зазначити, що інноваційний розвиток аграрних підприємств України має значний потенціал, однак його реалізація потребує комплексного підходу, що поєднає державну підтримку, розвиток інституційного середовища та активізацію інноваційної діяльності на рівні підприємств (рис. 2). В Україні роль інновацій в аграрному секторі поступово зростає, що зумовлено активізацією інтеграційних процесів у світовий економічний простір, необхідністю підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а також адаптацією виробництва до кліматичних змін. Разом із тим рівень інноваційної активності в галузі залишається недостатнім, що пояснюється наявністю низки системних бар'єрів та обмежень.

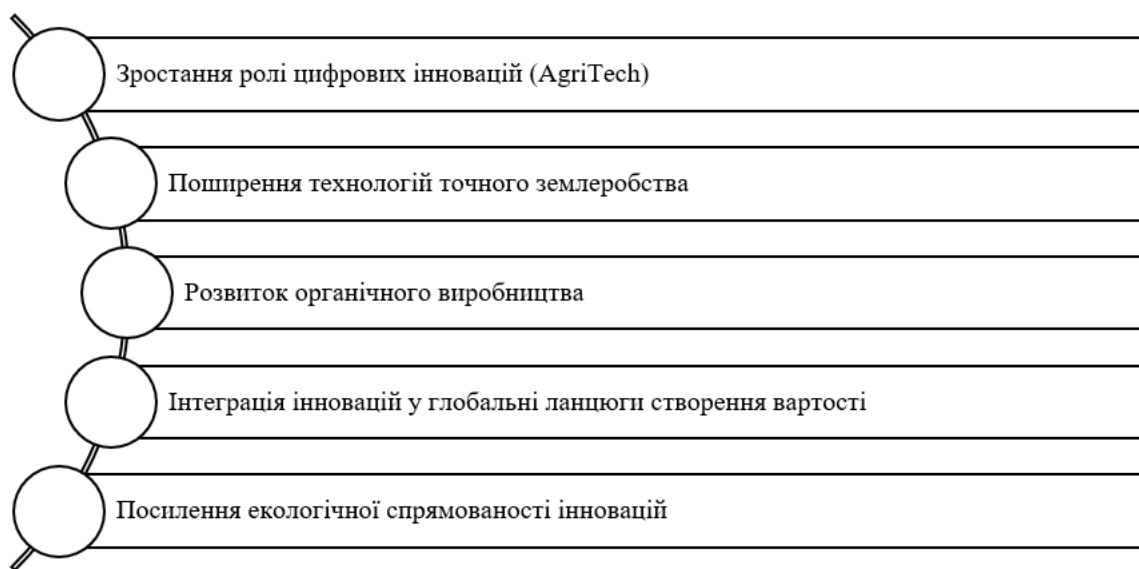

Рис. 2. Ключові напрями розвитку інновацій в аграрній галузі
Джерело: узагальнено автором на основі [5-7]

Серед сучасних тенденцій особливе значення має цифрова трансформація аграрного виробництва, яка створює передумови для підвищення ефективності використання ресурсів і переходу до інноваційно орієнтованої моделі господарювання. Впровадження інформаційних технологій, автоматизованих систем управління та аналітичних інструментів сприяє оптимізації виробничих процесів, зниженню витрат і підвищенню якості продукції.

Окреслені тенденції свідчать про поглиблення та ускладнення інноваційних процесів, а також їх інтеграцію в усі складові аграрного виробництва. Це, у свою чергу, формує нові вимоги до функціонування підприємств і посилює роль інновацій як ключового чинника їх довгострокового розвитку.

Інноваційний розвиток аграрних підприємств має низку специфічних характеристик, що визначають його напрями, зміст і динаміку. Такі особливості обумовлені як внутрішніми параметрами виробництва, так і впливом зовнішнього середовища, в якому функціонують суб'єкти господарювання.

Передусім слід зазначити ресурсну обумовленість інноваційного розвитку, яка проявляється у залежності від фінансових, матеріально-технічних та кадрових ресурсів. Обмеженість інвестиційного забезпечення, особливо у малих та середніх господарствах, суттєво стримує впровадження нововведень та знижує інтенсивність інноваційних процесів.

Важливою характеристикою є також підвищений рівень ризикованості інновацій, зумовлений впливом природно-кліматичних чинників, нестабільністю ринкової кон'юнктури, коливанням цін

та тривалим періодом окупності інвестицій. Це зумовлює обережну поведінку підприємств щодо впровадження інновацій та потребує застосування ефективних інструментів управління ризиками.

Характерною рисою є інерційність інноваційного розвитку, що проявляється у відносно повільному впровадженні нових рішень. Це пояснюється технологічною специфікою аграрного виробництва, недостатнім рівнем кваліфікації персоналу, обмеженим доступом до сучасних знань і технологій, а також консервативністю управлінських підходів.

Суттєвий вплив на інноваційний розвиток має інституційне середовище, включаючи державну аграрну політику, систему підтримки галузі, рівень розвитку інфраструктури та фінансових інститутів. Наявність сприятливих умов для інвестування, доступ до кредитних ресурсів та ефективне функціонування ринку інновацій значною мірою визначають можливості впровадження нововведень.

У сучасних умовах посилюється роль цифровізації як важливого драйвера інноваційного розвитку. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню ефективності управління, удосконаленню виробничих процесів та зростанню продуктивності праці.

Крім того, інноваційний розвиток аграрних підприємств характеризується інтеграційною спрямованістю, що проявляється у формуванні коопераційних зв'язків, розвитку кластерних структур та налагодженні партнерства з науковими установами й іншими суб'єктами господарювання, що забезпечує доступ до необхідних ресурсів, знань і технологій для впровадження інновацій (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості інноваційного розвитку підприємств аграрної галузі

Особливість	Характеристика	Наслідки для підприємств
Ресурсна обумовленість	Залежність від фінансових і матеріальних ресурсів	Обмеження інноваційної активності
Високий рівень ризику	Вплив природних і ринкових факторів	Обережність у впровадженні
Інерційність розвитку	Повільне впровадження нововведень	Зниження темпів розвитку
Інституційна залежність	Вплив державної політики та ринку	Потреба у підтримці
Цифровізація	Використання ІТ-рішень	Підвищення ефективності
Інтеграція	Розвиток партнерств і кооперації	Розширення доступу до ресурсів

Джерело: складено авторами на основі [1–7]

Узагальнення наведених характеристик дозволяє визначити ключові чинники, що впливають на ефективність інноваційного розвитку аграрних підприємств. Зазначені особливості підтверджують складний і багатофакторний характер цього процесу, що вимагає застосування комплексного підходу до його забезпечення.

Інноваційний розвиток аграрних підприємств не може мати стихійного характеру, а потребує цілеспрямованого регулювання з боку держави, управлінських структур та інших інституцій. Наявність численних бар'єрів і обмежень обумовлює необхідність формування ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності з урахуванням галузевої специфіки та сучасних тенденцій економічного розвитку.

Аграрний сектор України залишається однією з базових складових національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, формуючи значну частку експорту та виступаючи важливим джерелом валютних надходжень. Водночас сучасні умови його функціонування характеризуються високим рівнем невизначеності, зумовленим як глобальними трансформаціями, так і внутрішніми соціально-економічними викликами. За таких умов інновації набувають визначального значення як інструмент підвищення ефективності, конкурентоспроможності та стійкості розвитку аграрних підприємств.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що інновації в аграрному секторі мають складний і багатовимірний характер, який формується під впливом природно-біологічних, економічних, технологічних та інституційних чинників. Специфіка сільськогосподарського виробництва, зокрема залежність від природно-кліматичних умов, сезонність та використання біологічних активів, зумовлює особливості інноваційної діяльності та визначає її відмінності від інших галузей економіки, що потребує адаптації загальних теоретичних підходів до інновацій з урахуванням галузевих особливостей.

Встановлено, що сучасні тенденції інноваційного розвитку аграрних підприємств пов'язані з цифровізацією, екологізацією виробництва, розвитком біотехнологій та посиленням інтеграційних процесів. Водночас інноваційна активність стримується низкою системних обмежень, серед яких

ключовими є недостатній рівень фінансового забезпечення, високий рівень ризику, інерційність впровадження нововведень та залежність від інституційного середовища, що свідчить про необхідність формування сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності та підвищення її результативності.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє дійти висновку, що інноваційний розвиток підприємств аграрної галузі не може бути ефективним без системного та цілеспрямованого впливу з боку держави, ринку та інших інституцій, що обумовлює необхідність розроблення та впровадження комплексного механізму забезпечення інноваційного розвитку, який враховуватиме галузеву специфіку, сучасні виклики та стратегічні пріоритети розвитку аграрного сектору України.

Література

1. Мамчур В., Студінська Г. Інноваційний розвиток аграрної сфери в умовах реалізації національної системи стійкості. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-144>
2. Сус Т., Сундук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О. Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Volume 2 (49) DOI: 10.55643/fcapter.2.49.2023.4021
3. Шебаніна О. В., Кормишкін Ю. А. Сучасна парадигма інноваційного розвитку аграрного підприємництва. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2019. Вип. 3. С. 4–10.
4. Суліма Н., Гуцул Т., Боровик Н. Формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах інноваційного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-47>
5. Вернюк Н.О., Дяченко М.І. Регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://surl.li/mgfk>
6. Хахула Б. Економічні проблеми розвитку інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах України. *Продовольчі ресурси*. 2022. Вип. 10 (19). С. 265–273. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-29>
7. Скрипник В.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*, 2021. № 20 DOI: 10.20535/2307-5651.20.2021.252585
8. Добрунєв Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>
9. Костецький Я. І. Новітня парадигма розвитку аграрного сектору України: дис. д-ра екон. наук: 08.00.03. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 473 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38556>
10. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. URL: https://efaidnbmnribpcajpcglclefindmkaj/https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Damages_report_issue1_ua-1.pdf
11. Русан В. М. Особливості функціонування аграрного сектору економіки в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>

References

1. Mamchur V., Studinska H. (2023) Innovatsiyni rozvytok ahrarnoi sfery v umovakh realizatsii natsionalnoi systemy stiiosti [Innovative development of the agricultural sector in the conditions of implementation of the national resilience system]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-144>
2. Sus T., Sunduk N., Yemets O., Movchun S., Tsiupa O. (2023) Innovatsiyni rozvytok ahrarnoho sektora: modeli finansuvannia ta otsinka vplyvu finansuvannia na rehionalnomu rivni [Innovative development of the agricultural sector: financing models and assessment of the impact of financing at the regional level]. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2 (49). DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.2.49.2023.4021>
3. Shebanina O. V., Kormyshkin Yu. A. (2019) Suchasna paradyhma innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva [Modern paradigm of innovative development of agrarian entrepreneurship]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria*, vol. 3. pp. 4–10.
4. Sulima N., Hutsul T., Borovyk N. (2024) Formuvannia resursnoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv

v umovakh innovatsiinoho rozvytku [Formation of resource potential of agricultural enterprises in conditions of innovative development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-47>

5. Verniuk N. O., Diachenko M. I. (2021) Rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku aharnoho sektoru Ukrainy [Regulation of innovative development of the agricultural sector of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. URL: <http://surl.li/mgfck>

6. Khakhula B. (2022) Ekonomichni problemy rozvytku innovatsiinoi diialnosti v silskohospodarskykh pidpriemstvakh Ukrainy [Economic problems of development of innovative activity in agricultural enterprises of Ukraine]. *Prodovolchi resursy*, vol. 10 (19). pp. 265–273. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-29>

7. Skrypnik V. V. (2021) Innovatsiinyi rozvytok aharnykh pidpriemstv Ukrainy: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku [Innovative development of agricultural enterprises of Ukraine: current state, problems and prospects]. *Ekonomichniy visnyk NTUU “Kyivskiy politekhnichnyi instytut”*, vol. 20. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.20.2021.252585>

8. Dobrunik T., Kuznietsova O. (2022) Problemy i napriamky rozvytku aharnoho sektoru Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Problems and directions of development of the agricultural sector of Ukraine in conditions of economic instability]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>

9. Kostetskyi Ya. I. (2019) Novitnia paradyhma rozvytku aharnoho sektoru Ukrainy [The newest paradigm of development of the agricultural sector of Ukraine]. Doctor's thesis. Ternopil: TNEU. 473 p. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38556>

10. Kyiv School of Economics (2022) Ohliad zbytkiv vid viiny v silskomu hospodarstvi Ukrainy [Review of war damages in agriculture of Ukraine]. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Damages_report_issue1_ua-1.pdf

11. Rusan V. M. (2022) Osoblyvosti funktsionuvannya aharnoho sektoru ekonomiky v umovakh viiny [Features of functioning of the agricultural sector of the economy under war conditions]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>